
УДК 343.627(477)

І. В. ДЕГТЯРЬОВА,

ад'юнкт

Харківського національного університету внутрішніх справ

ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ ДІЯННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 150-1 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Розглянуто особливості діяння, передбаченого ст. 150-1 КК України, що полягає у використанні малолітньої дитини для заняття жебрацтвом, та можливі форми використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом.

Актуальність даної теми обумовлена недостатнім рівнем дослідженості кримінально-правової характеристики об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 150-1 Кримінального кодексу (далі – КК) України, що може негативно вплинути на застосування вказаної статті на практиці.

Незважаючи на важливість даної проблеми, вона залишається не вирішеною. Так, аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що такі вчені, як М. І. Хавронюк [1], О. Д. Коломоець [2], В. В. Кузнецов [3] давали кримінально-правову характеристику злочину взагалі, не приділяючи значної уваги розгляду його

об'єктивної сторони. Відповідно **метою** даної статті є аналіз діяння, передбаченого ст. 150-1 КК України, дослідження форм використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом.

Загальновідомо, що суспільно небезпечне діяння (дія чи бездіяльність) є поряд з іншими такими складовими, як суспільно небезпечні наслідки, причинний зв'язок, місце, час, спосіб, знаряддя й засоби, а також обстановка вчинення злочину, ознаками при характеристиці зовнішнього прояву суспільно небезпечного посягання [4, с. 69; 5, с. 8, 6, с. 34].

З об'єктивної сторони злочин, передбачений ст. 150-1 КК України, полягає у вчиненні суспільно небезпечної дії – використанні малолітньої дитини для заняття жебрацтвом. Треба звернути увагу на те, що існує проблема щодо розуміння самого поняття «використання», яка має місце в судовій практиці, що породжує, у свою чергу, неоднозначність трактування цього поняття в науці, особливо при розгляді співвідношення таких категорій, як *використання* і *втягнення*. І. Г. Поплавський зазначає, що «втягнення неповнолітнього у злочинну діяльність передбачає певну поведінку або ініціативу винної особи, пов'язану з впливом на неповнолітнього для **використання** (виділено мною) його у злочинній діяльності» [7]. Тобто в даному випадку учений втягнення ототожнює з використанням.

Поняття «втягування» згідно з тлумачним словником має наступні значення: введення когось або чогось силою, примушування до входу, зваблення, заманювання, залучування, примушення взяти участь, дозволяння втягнути себе [8, с. 369].

Поняття «використання» у цьому ж словникові тлумачиться «як утримання для користування» [9, с. 86]. Тобто ці поняття розглядаються як самостійні.

Згідно з іншим тлумачним словником термін «втягнення» означає спонукання, притягнення до участі. Термін «використання», у свою чергу, означає користуватися кимсь чи чимось, використати з користю [10, с. 88, с. 254]. Тобто обов'язковою ознакою діяння виступає корисливий мотив.

Термін «використовувати» може мати і наступне значення: застосовувати, вживати щонебудь з користю, користуватися чимось. При цьому поняття втягуваного має наступну інтерпретацію: той, який **використовується** (виділено нами – І. Д.), призначений, пристосований для втягування; термін «втягувати» – залучати, притягати, заохочувати когось до участі в чомусь [11, с. 137, с. 210].

Отже, навіть за наведеними визначеннями, можна чітко простежити певний зв'язок між

терміном «використання» і терміном «втягнення».

Принципова відмінність між поняттями «втягнення» та «використання», як зазначають Н. М. Крестовська та М. А. Готвянська, полягає в наступному. «Втягнення» – це схилення дитини до злочину або іншої негативної девіації, тобто вчинення дитиною активної протиправної або аморальної дії (крадіжки, шахрайства, вживання спиртних напоїв, жебракування тощо). Використання, у свою чергу означає трактування злочинцем дитини не як людини, а як корисної для нього речі, що своїм виглядом спонукає інших осіб до безоплатної передачі йому певних матеріальних цінностей (грошей, продуктів тощо), тобто в такому разі дитина є знаряддям учинення антигромадських дій, будучи одночасно беззахисною жертвою правопорушника [12].

Отже, термін «втягнення» передбачає свідоме рішення дитини брати участь у злочинній діяльності, а термін «використання» стосується не здатних усвідомлювати свої вчинки немовлят або дітей молодшого віку, котрих злочинці використовують як «корисну річ», що відкриває гаманці громадян.

Диспозиція ч. 1 ст. 150-1 КК України є описовою. Під заняттям жебрацтвом розуміють систематичне випрошування грошей, речей, інших матеріальних цінностей у сторонніх осіб. Поняття «систематичне» означає вчинення зазначених дій багаторазово (три і більше епізоди усного висловлення прохання подати милостиню або письмове чи конклюдентними діями висловлення такого ж прохання трьома і більше сторонніми особами). Випрошувати матеріальні цінності у сторонніх осіб може як дитина, так і доросла особа, яка використовує дитину (найчастіше – у випадках, коли дитина ще не вміє розмовляти). Власне, такими діями можуть бути: тримання на руках немовляти чи іншої маленької дитини, контролювання зовні дій дитини, яка самостійно випрошує матеріальні цінності у сторонніх осіб [1].

Треба звернути увагу на те, що в переважній більшості вивчених нами матеріалів кримінальних справ мова взагалі не йде про вказівку на певну форму використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом, має місце лише загальне формулювання диспозиції ст. 150-1 КК України.

Слід погодитися із запропонованим тлумаченням форм використання малолітньої дитини, які було надано М. І. Хавронюком, але, на нашу думку, їх зміст треба конкретизувати. Так, під усним випрошуванням грошей, речей чи інших матеріальних цінностей як виду суспільно

небезпечного діяння, передбаченого ст. 150-1 КК України, ми пропонуємо розуміти випрошування грошей, речей чи інших матеріальних цінностей у сторонніх осіб у словесній формі, вербально, яке здійснюється малолітньою дитиною, дії якої контролює доросла особа, чи самою особою, поряд з якою чи на руках у якої знаходиться малолітня дитина. Прикладом усного випрошування грошей, речей чи інших матеріальних цінностей можуть бути матеріали архівної кримінальної справи № 1-227/09 Шевченківського районного суду м. Львів, які мають наступний зміст: *«Підсудна систематично використовувала свою малолітню дочку для заняття жебрацтвом, яке виявилось в тому, що достовірно знаючи, що її дочка є малолітньою, систематично неодноразово використовувала її для заняття жебрацтвом. Так, 06.04.2009 р. близько 13.00 год підсудна на території автостанції № 2 по вул. Б. Хмельницького у м. Львові, використовувала свою малолітню дочку для випрошування грошей у людей, які знаходились на автостанції № 2, при цьому промовляла «Люди добрі, дайте на ру копійок на хліб», де була затримана працівниками міліції під час відпрацювання Шевченківського району м. Львова»* [13].

Під випрошуванням грошей, речей чи інших матеріальних цінностей, яке здійснюється письмово, на нашу думку, слід розуміти випрошування грошей, речей чи інших матеріальних цінностей у сторонніх осіб із використанням особою, поряд із якою чи на руках у якої знаходиться малолітня дитина, чи самою малолітньою дитиною, дії якої контролює доросла особа, способу передачі інформації за допомогою будь-якого відтворення незникаючими знаками прохання про надання допомоги у вигляді грошей, речей чи інших матеріальних цінностей, а також пред'явлення різних документів, у яких засвідчено чи охарактеризовано певний стан здоров'я малолітньої дитини (медичні довідки, якими зафіксовані певні хвороби дітей чи їх інвалідність). Так, наявність письмової форми підтверджується матеріалами архівної кримінальної справи № 1-987/10 Голосіївського районного суду м. Київ, які мають наступний зміст: *«Підсудна 03.06.2010 року в період часу з 12.15 по 12.30, знаходячись в підземному переході станції метро “Либідська” по вул. Антоновича, 174 в м. Києві, являючись матір'ю малолітнього, використовувала останнього для заняття жебрацтвом, випрошуюючи матеріальні цінності та гроші у перехожих, з метою отримання прибутку. При цьому син знаходився поряд з нею, а вона тримала табличку з надписом: “допоможіть на лікування”»* [14].

Під випрошуванням грошей, речей чи інших матеріальних цінностей, яке здійснюється конклюдентними діями, на нашу думку, слід розуміти випрошування грошей, речей чи інших матеріальних цінностей у сторонніх осіб малолітньою дитиною, дії якої контролює доросла особа, чи особою, поряд із якою чи на руках у якої знаходиться малолітня дитина, використовуючи такий акт поведінки, який сам собою свідчить про наміри чи бажання особи (так зване «випрошування з простягнутою рукою» чи «стояння на колінах»; знаходження поряд з предметами чи тримання в руках предметів, які можуть бути використані для збирання в них грошей, речей чи інших матеріальних цінностей, наявність яких саме по собі свідчить про намір особи (наприклад предмети посуду, поліетиленові пакети, головні убори тощо). Прикладом випрошування грошей, речей чи інших матеріальних цінностей конклюдентними діями можуть бути матеріали архівної кримінальної справи № 1-61/09 Вишницького районного суду Чернівецької області, які мають наступний зміст: *«Підсудний, знаючи, що його діти є малолітніми, діючи умисно, з метою використання останніх для заняття жебрацтвом та отримання прибутку, в формі прямої пропозиції систематично пропонував останнім випрошувати в сторонніх осіб гроші. 20.12.2008 підсудний, діючи умисно, з метою використання малолітніх для зайняття жебрацтвом та отримання прибутку, перебуваючи на території ринку в м. Ваишівці Вишницького району використав останніх для випрошування разом з ним грошей в громадян, граючи при цьому на музичному інструменті та співаючи пісня і колядуєчи»* [15].

Вищезазначені форми використання малолітньої дитини не є вичерпними. На нашу думку, існують й інші форми суспільно небезпечного діяння, передбаченого ст. 150-1 КК України, наприклад умисне стимулювання уразливого стану дитини дорослою особою під час її використання для заняття жебрацтвом та умисне використання предметів під час використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом, наявність яких викликає розчуження в оточуючих. При цьому під умисним стимулювання уразливого стану дитини дорослою особою під час її використання для заняття жебрацтвом розуміються дії дорослої особи, спрямовані на створення уразливого стану дитини, що відбувається шляхом: пощипування дитини, що викликає її плач; використання дитини, яка жадібно споживає продукти харчування, бо до здійснення цього суспільно небезпечного діяння її умисно не кормлять;

одягання на дитину зношеного, пошкодженого чи брудного вбрання та вбрання, яке не відповідає погодним умовам чи порі року. У свою чергу, під умисним використанням предметів, наявність яких викликає розчулення в оточуючих, при використанні малолітньої дитини для заняття жебрацтвом слід розуміти використання допоміжних засобів для хворих осіб чи інвалідів, які мають обмежені можливості пересування. При цьому під умисним використанням слід розуміти таке використання, коли реальної потреби в таких засобах немає (наприклад, цілком здорова дитина, яка знаходиться в інвалідному візку). Свідченням наявності вищевказаних форм можуть бути матеріали архівної кримінальної справи № 1-272/2010 року Суворівського районного суду м. Одеса: «Обвинувачена, реалізуючи свій злочинний намір, нап्रा-

влений на випрошування грошей у сторонніх осіб з метою отримання прибутку, використовуючи свого малолітнього сина, прибула на перехрестя вул. Одарія і вул. Чорноморського козацтва в м. Одесі, де посадивши сина у інвалідну коляску і видаючи потерпілого за інваліда, нездібного самотійно пересуватися, стала жебракувати, випрошувати гроші у водіїв автомобілів» [16].

На підставі вищевикладеного, можна зробити обґрунтований **висновок** про те, що конкретизація вже існуючих форм використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом та запропоновані нові форми сприятимуть більш чіткому застосуванню положень, передбачених ст. 150-1 КК України та мінімізують суперечності у кримінальному законодавстві при кваліфікації вищевказаного злочину.

Список використаної літератури

1. Хавронюк М. І. Використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом (коментар нового закону) / М. І. Хавронюк // Вісник Львівського університету. – 2009. – № 49. – С. 244–249.
2. Коломоець О. Д. Проблематика визначення понять «експлуатація дитини» та «експлуатація дитини в сім'ї» в чинному законодавстві України / О. Д. Коломоець // Держава та регіони. Серія «Право». – 2009. – № 1. – С. 153–159.
3. Кузнецов В. В. Експлуатація дитини у вигляді жебракування / В. В. Кузнецов // Науковий вісник Київського Національного університету внутрішніх справ. – 2009. – № 6. – С. 191–199.
4. Трайнин А. Н. Состав преступлений по советскому уголовному праву / Трайнин А. Н. – М. : Госюриздат, 1951. – 388 с.
5. Тимейко Г. В. Общее учение об объективной стороне преступления / Тимейко Г. В. – Ростов н/Д : Изд-во Ростов. ун-та, 1977. – 216 с.
6. Кудрявцев В. Н. Общая теория квалификации преступлений / Кудрявцев В. Н. – М. : Юрист, 1999. – 304 с.
7. Уголовный кодекс Украины : комментарий / под ред. Ю. А. Кармазина и Е. Л. Стрельцова. – Харьков : Одиссей, 2001. – 960 с. (И. Г. Поплавский комментарий к разделу XII Особенной части).
8. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка: современное написание : в 4 т. Т. 1. А–З / В. И. Даль. – М. : АСТ ; Астрель, 2003. – 1158 с.
9. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка: современное написание : в 4 т. Т. 2. И–О / В. И. Даль. – М. : АСТ ; Астрель, 2003. – 1158 с.
10. Толковый словарь русского языка: 80000 слов и фразеологических выражений / Рос. акад. наук ; Ин-т рус. яз. им. В. В. Виноградова. – 4-е изд., доп. – М. : Азбуковник, 1999. – 944 с.
11. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. ; Ірпін'я : Перун, 2009. – 1736 с.
12. Крестовська Н. М. Використання дітей молодшого віку при жебракуванні: проблеми кваліфікації та юридичного реагування / М. А. Готвянська, Н. М. Крестовська // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2005. – № 12. – С. 124–129.
13. Кримінальна справа № 1-227/09 // Архів Шевченківського районного суду м. Львів за 2009 р.
14. Кримінальна справа № 1-987/10 // Архів Голосіївського районного суду м. Київ за 2010 р.
15. Кримінальна справа № 1-61/09 // Архів Вишницького районного суду Чернівецької області.
16. Кримінальна справа № 1-272/2010 // Архів Суворівського районного суду м. Одеса.

Надійшла до редколегії 04.09.2011

ДЕГТЯРЕВА И. В. ОТНОСИТЕЛЬНО ОСОБЕННОСТЕЙ ДЕЯНИЯ, ПРЕДУСМОТРЕННОГО СТ. 150-1 УГОЛОВНОГО КОДЕКСУ УКРАИНЫ

Рассмотрены особенности деяния, предусмотренного ст. 150-1 уголовного кодекса Украины, которое заключается в использовании малолетнего ребенка для занятия попрошайничеством, и возможные формы использования малолетнего ребенка для занятия попрошайничеством.

DEGTYARYOVA I. TO THE FEATURES OF THE ACT PROVIDED BY ITEM 150-1 OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE

Features of the act provided by item 150-1 of Criminal Code of Ukraine which consists in use of the juvenile child for employment by begging and possible forms of use of the juvenile child for employment by begging are considered.